

LÁMPÁS

A Bodoki Fodor Helytörténeti Egyesület honismereti, közművelődési és irodalmi lapja

VII. évfolyam 3. szám
2018. szeptember

Megjelenik negyedévente.

Szerkesztő bizottság:

Berczeliné Boldog Mária
Kissné Mikes Éva
Mlinárcsek János
dr. Nagy Éva Anna
Szabó András
Szabóné Margitai Ágnes
Pusztai Zsolt

Felelős szerkesztő: Szabó András
Kiadó: Bodoki Fodor Helytörténeti Egyesület
5400 Mezőtúr, Petőfi Sándor út 5.
Telefon: 06/20/214-4756
e-mail: turandras@gmail.com

[facebook.com/Bodoki Fodor](https://facebook.com/BodokiFodor)
www.bodokifodor.hu

Az Egyesület támogatási lehetőségei:

Adója 1 %-ának felajánlása: 18841637-1-16

Belföldi számlaszám: 69800119-11052111 3A Takarékszövetkezet Mezőtúri Kirendeltsége

Nemzetközi számlaszám: HU79 6980 0119 1105 2111

Bankazonosító (BIC-kód): TAKBHUHBXXX

Borítólap terv: Szabó András
Grafika: Vári László
Tipográfia: Szűcs Péter

A borító hátsó oldalán:
A 'Mohács sziget ifjú építője' jelvény (1956)

Készült 150 példányban.

Príma Nyomda és Reklámstúdió Kft.
2018

HU ISSN: 2064-9681

TARTALOMJEGYZÉK

Kovács János: Elment a város krónikása	4
Kiss Imréné Mikes Éva: Búcsú	5
Tóth Boldizsárné Boldog Terézia Ibolya (1939-2018)	
Szabó András: A Mezőtúri Városi Helytörténeti Gyűjteménytár kincsei II.	6
Ari Ilona: Egy túrkevei lány nagyváradai élményei	11
Gondolatok a fényképalbumot lapozgatva	
Brakszatórisz Éva: Évfordulós vaspályák.....	27
160 éves a mezőtúri vasútállomás - 150 éves a Magyar Államvasutak - 70 éves a Széchenyi-hegyi Gyermekevasút	
Mlinárcsek János: Ötven éve vonultak be a magyar csapatok Csehszlovákiába.....	43
Tóth Lajos mezőtúri honvéd visszaemlékezése	
Brakszatórisz Éva: A mezőtúri Gy. Szabó István I. világháborús hagyatékából	45
Szabó András - Brakszatórisz Éva: Egy mezőtúri haditengerész képeslapja 1916-ból	49
Brakszatórisz Éva: Hagyaték	52
Az I. világháború mezőtúri résztvevőitől fennmaradt levelek, fényképek és egyéb források a Mezőtúri Helytörténeti Gyűjteménytárban 7. rész	
Szathmári József: MŰLT-KOR	60
Kovács János: Mi régibb, mi híresebb?	62
Képek a Helytörténeti Gyűjteménytár anyagából.....	67

SZABÓ ANDRÁS – BRAKSZATÓRISZ ÉVA

Egy mezőtúri haditengerész képeslapja 1916-ból

A közelmúltban ritka, mezőtúri címre küldött képeslapot sikerült megszerezni a Helytörténeti Gyűjteménytár számára. Legfőbb értékét a feladó tengerészbeosztása a Monarchia egyik legnagyobb csatahajóján (SMS Babenberg)¹⁵ és a mezőtúri címzés együttesen adja. Ez annyira ritka kombináció, hogy eddig még ilyet soha nem láttunk. Olyan mezőtúri vagy közvetve ideköthető személy, aki az első világháborúban a haditengerészetnél szolgált, mindeddig nem került a látóterünkbe. (Ugyanez a helyzet a légierővel is: név szerint egyetlen mezőtúrit sem ismerünk, aki pilóta lett volna a háborúban.) Azok a mezőtúriak, akiknek tudjuk a nevét, mind szárazföldi fegyvernemeknél szolgáltak, a gyalogságnál, lovasságnál, tüzérségnél, műszakiaknál és hasonlóknál, éppen ezért meglehetősen szokatlan gondolat, hogy a haditengerészetnél egy is előfordult közülük. Magyarország a kontinentális országok tengerrel egyáltalán nem rendelkező csoportjába tartozik, történelmünkben nincsenek jelentős tengeri csaták, a tengerésztörténeteket külföldi regényekből ismerjük, kultúránknak és identitásunknak egyáltalán nem része a tenger és tartozékai. Egy alföldi parasztfiút vagy iparosinast, de még egy tanultabb embert – mint amilyen ennek a képeslapnak az írója – sem hétköznapi elképzelni matrózként.

Az SMS Babenberg korabeli képeslapon

Ezért olyan ritka és értékes ez a képeslap, mert feladója, Benedek Elek nemcsak magyar haditengerész volt, hanem feltehetőleg az első, aki mezőtúri illetőségű is. Lehet, hogy nem itt született (bár nem kizárt, mert volt Mezőtúron nem egy Benedek család), de a felesége, akinek a lapot írta, valószínűleg helyi volt, ezért tekinthetjük őt is mezőtúrinak. Az asszonynak sajnos nem tudtuk kinyomozni a nevét, a címzésben ugyanis Zsoldos János neve szerepel, aki talán a felesége apja lehetett. Másik lehetőség, hogy a házaspár a háború előtt más településen lakott, és amikor a férj bevonult, a felesége nem akart vagy nem tudott egyedül maradni lakhelyükön, ezért Mezőtúrra jött, hogy itt várja meg a hazatértét. Ám még akkor is feltételezzük a rokoni kapcsolatot Zsoldosékkal, hiszen ismeretlenhez, de még annyi hosszú időre barátokhoz sem költözött volna be, ennyi erővel otthon is megvárhatta volna a férjét. Mindenképpen volt mezőtúri kapcsolat, ezért ebből kiindulva tekintsük Benedek Eleket mezőtúri illetőségűnek, és máris nagyobb örömmel tanulmányozhatjuk a képeslapot.

Előbb azonban vessünk néhány pillantást a volt közös hadsereg tengerészetére.

A Császári és Királyi Haditengerészet (*kaiserliche und königliche Kriegsmarine* vagy *k. u. k. Kriegsmarine* vagy *Österreichische Marine*) az Osztrák–Magyar Monarchia haditengerészete, amely 1867–1918 között létezett. A 20. század elejéig nem számított jelentős erőnek, ezután a Monarchia erőteljesen fejleszteni kezdte. Az első világháború idején volt a legerősebb: a világ hatodik legnagyobb flottájává vált. A hadihajókat a Monarchiában is típusokba sorolták, ám mivel képeslapunk írója csatahajón szolgált, ezért most csak ennek a hadihajófajtának szentelünk részletesebb bemutatást. (Az akkori beosztás szerint még beszélünk cirkálókról és az egyéb kategóriákba tartozó hajókról, mint a fregatt, szlup, brig, szkúner, torpedó, korvett, romboló, monitor stb., de itt ezekről nem lesz szó.¹⁶)

¹⁵ Alapvető hagyomány a hajók neve előtti rövidítés, amellyel azt jelölték (és jelölik ma is), hogy az adott hajó melyik országé. Például a Monarchia és a Német Császárság esetében: SMS (*Seiner Majestät Schiff* ~ Őfelsége hajója), a Brit Birodalom esetében: HMS (*His Majesty's Ship* ~ Őfelsége hajója), az Amerikai Egyesült Államok esetében: USS (*United States Ship* ~ az Egyesült Államok hajója) volt az előtag.

¹⁶ A modern hadihajók beosztása mára megváltozott. Napjainkban 7 csoportba osztják őket: repülőgép-hordozók, cirkálók, rombolók, fregattok, korvettek, tengeralattjárók, kétéltű vagy partraszálló hajók. A csatahajókat szinte teljesen kivonták a legtöbb haditengerészet állományából.

A Monarchia csatahajói *dreadnought* és *pre-dreadnought* típusúak voltak, és ezen belül osztályokra oszlottak: a *dreadnought* 1 osztályt (*Tegetthoff*), a *pre-dreadnought* 5 osztályt (*Habsburg*, *Erzherzog*, *Radetzky*, *Monarch*, *Kronprinz*) foglalt magában.

A *dreadnought* típus névadója a brit Királyi Haditengerészet 1906-ban szolgálatba lépett forradalmian új csatahajója, a *HMS Dreadnought* (*Rettenthetetlen*) volt. A századelő legkorszerűbb és egyben a világ első csatahajója rögtön elavulttá tette az összes akkori páncélos sorhajót, melyek közül a legkorszerűbbek is csak 4 darab 305 mm nehézlőveggel rendelkeztek, és gőzgépmeghajtásúak voltak, míg a *Dreadnought* 10 darab 305 mm ágyúval lett felszerelve, és gőzturbinák hajtották. Ennek a hajónak a mintájára épültek 1906 után más országokban is a róla elnevezett *dreadnought*-ok, és ezekből a Monarchia 4 darabbal rendelkezett a *Tegetthoff*-osztályban: *SMS Viribus Unitis* (a flotta zászlóshajója), *SMS Tegetthoff*, *SMS Prinz Eugen*, *SMS Szent István*.

Az SMS Babenberg fényképen

A *pre-dreadnought* típus - ahogy a neve is mutatja - a *dreadnought* elődje, ahhoz hasonló, de kevésbé korszerű hajókat foglalt magában. E típusban még 3 hajó alkotott egy osztályt, csak a *dreadnought*-ok megjelenése után vezették be a 4 egyforma hajóból álló divíziókat (lásd: az előző bekezdést). A *pre-dreadnought* típus 5 osztályán belül összesen 14 hajó szolgált a Monarchia haditengerészetében. Ezek közé tartozott az SMS Babenberg is, mely a *Habsburg*-osztály harmadikként, 1904-ben szolgálatba lépett hajója volt. (Testvérhajói a *Habsburg* és az Árpád 1902-ben, illetve 1903-ban álltak szolgálatba.) 1901-től épült, majd különböző kötelékekben szolgált, 1915-ben részt vett Ancona lövetésében, 1918 nyarán bombatalálatot kapott, majd a

háború után Nagy-Britannia kapta meg lebontásra, végül 1922-ben egy olasz acélcég bontotta szét.

Benedek Elek tehát erről a csaknem 115 méter hosszú és 20 méter széles, gőzgépmeghajtású, 25 darab (3 különböző kaliberű) löveggel, gépágyúkkal, géppuskákkal, torpedókkal, aknákkal és légvédelmi lövegekkel felszerelt, páncélozott, 32 tiszttel és 618 matrózzal szolgálatot teljesítő csatahajóról küldte képeslapját Mezőtúrra. Maga a lap osztrák kiadás, képes oldala festmény: légi csata egy olasz zeppelin és egy osztrák repülőgép között, utóbbi győzelmével. Felirata: „*Ein Sieg in der Luft*”, vagyis „*Győzelem a levegőben*”. Hátoldalán két bélyegző - a pólai haditengerészeti postahivatalé és a hajóé - és az alábbiak:

Abs.	Tek.
Benedek Elek	Zsoldos János úrnak
S.M.S. „Babenberg”	Mezőtúr
Marine Feldpostamt, Pola	Pipa utca
Feldpost	Ungarn

(Magyarázatok: *Abs* ~ *Absender* = *feladó*; *Marine Feldpostamt* = *tengerészeti tábori postahivatal*; *Feldpost* = *tábori posta*)

Drága Anyácskám

a 18-án írt lapodat megkaptam, azt elhiszem hogy jobb szeretnéd ha a lapok helyett én mennék haza, hidd el édes anyám én is jobb szeretném, de sajnos nem lehet még.

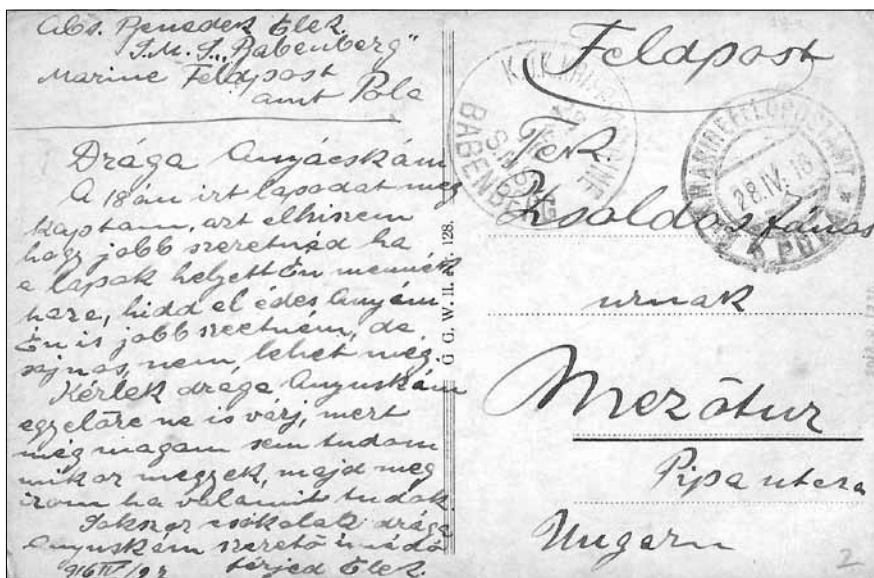
Kérlek drága Anyuskám egyelőre ne is várj, mert még magam sem tudom mikor megyek, majd megírom ha valamit tudok.

Sokszor csókolak drága Anyuskám
szerető imádó férjed Elek

916 IV/27

Benedek Elek lapjának képes oldala

Benedek Elek lapjának címzési oldala

Az írás külalakja szép, a szöveg szinte hibátlan (a vesszők hiánya és az eggyel kevesebb „l” szinte fel sem tűnik a többnyire helyesírási hibáktól hemzsegő lapok után). Mindebből arra következtethetünk, hogy Benedek Elek valószínűleg több iskolát és íróasztali munkát végzett, de ennél többet nem, és ez is csak feltételezés. Egyelőre mind ő, mind a felesége személye homályban van, legfeljebb Zsoldos János nyújthatna fogódzót. Mivel a lap nem árul el többet, ez utóbbi nyomon fogunk elindulni, és reméljük, hamarosan fényt deríthetünk a mezőtúri (illetőségű) haditengerész személyére. Ebben az olvasók segítségét is szívesen vesszük: ha bárki tud valamit egy, a mai Bartók Béla utcában 1916-ban és talán azután is ott élő Zsoldos családról, az kérjük, jelezze felénk. Minden segítséget nagyon köszönünk!

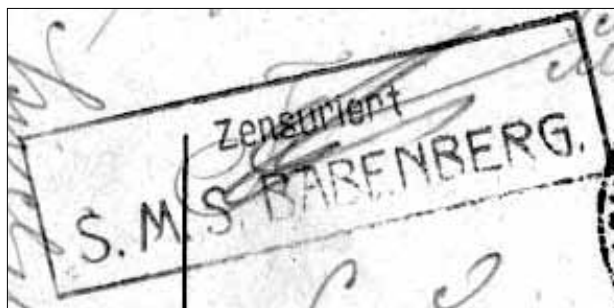
A hajó dátumos bélyegzője (felirata: K. u. K. Kriegsmarine S.M.S. Babenberg 28-4-16)

A postai bélyegző (felirata: K. u. K. Marinefeldpostamt, Pola 28. IV. 16)

A hajó címeres bélyegzője egy másik levelezőlapon

A hajó cenzorbélyegzője egy másik levelezőlapon

Addig is, amíg a kutatás zajlik, öröm számunkra a tudat, hogy egy ilyen ritka kombinációt tartalmazó, jó állapotú képeslap került a Gyűjteménytárba. Olyan bélyegzővel, melynek tulajdonosát régen elbontották, de amelynek lenyomata révén ennyi legalább megmaradhatott az egykori büszke csatahajóból, és kézirása révén a Mezőtúrhoz kötődő tengerész sem tűnt el nyomtalanul.

Az összeállítás során felhasznált információk lelőhelyei

- https://hu.wikipedia.org/wiki/Császári_és_Királyi_Haditengerészet
- <https://hu.wikipedia.org/wiki/Habsburg-osztály>
- https://hu.wikipedia.org/wiki/HMS_Dreadnought
- https://hu.wikipedia.org/wiki/SMS_Babenberg